

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 146 2025

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda H. Rugg

Berlin: Stefanie von Schnurbein

Göteborg: Åsa Arping

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Torbjörn Forslid

München: Joachim Schiedermaier

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anna Albrektson, Thomas Götselius

Tartu: Daniel Sävborg

Umeå: Maria Jönsson

Uppsala: Torsten Pettersson

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Ingeborg Löfgren (uppsatser) och Tim Berndtsson (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word via tidskriftens Publicera-sida: <https://publicera.kb.se/samlaren/about/submissions>. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Artiklarna i nästa årgång av *Samlaren* kommer att publiceras löpande online, allt eftersom de accepteras. De artiklar som publiceras före december 2026 kommer att ingå i *Samlaren* 2026. Sista inlämningsdag för recensioner är 1 september 2026. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <https://publicera.kb.se/samlaren/index>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften. Tidigare årgångar av tidskriften finner man här: <https://svelitt.se/samlaren/browse.html>.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–45–2

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2026

på gällande Buenos Aires: ”Bara att läsa eller uttala stadens två ord väcker [...] en känsla av oändliga möjligheter, erfarenheter och äventyr” (s. 219). Att det finns något blåögt med Perssons förtjusning på-talar han själv, samtidigt som han drar nytta av sin förtjusning som ett exempel på just passionerad omkringläsning. Det handlar om en form av litterär berusning, om att – av lust och med flit – låta gränserna mellan fakta och fiktion grumlas.

Förälskelsen i Buenos Aires leder Persson ut på stadens gator, där han också hamnar i samspråk med en handfull människor som får bilda exempel på passionerade läsare. Persson beskriver sitt tillvägagångssätt som autoetnografiskt och ägnar en del utrymme åt att diskutera hur svårplacerad formen för hans text har blivit. Här får jag intrycket av att det finns en gordisk knut att hugga om man helt enkelt kallar Perssons text för en essä, som ju formmässigt tillåter såväl teoretisk förankring som introspektion. Som essä blir texten heller inte lika ensam som Persson menar att den är (s. 171–185), utan kan jämföras med reseessäer och reportageartade texter av svenska konst- och litteraturvetare som Magnus Bærtås, Sven Anders Johansson och Stefan Jonsson. Visst finns det därutöver mycket som man skulle kunna påpeka gällande vem som har privilegiet att lattja runt i Buenos Aires på betald arbetstid, eller om hur fyra av de fem passionerade läsare som Persson hittar är lärare och professorer (den femte, Atilio, är nattportier på Perssons hotell). Men dels är Persson snar med att själv problematisera sin hänförelse, dels aktualiserar hans upptågslusta en av litteraturens mest tilltalande kvaliteter, nämligen hur den kan skapa en ”stegrad livskänsla, stegrad litteraturkänsla” (s. 208). Det är inte lite.

Sammanfattningsvis fullgör *Passionerad läsning* sitt ärende, att sätta en rad dikotomier om läsning på spel, även om vissa av begreppsparen kanske inte (längre) utgör så formidabla fiender som boken gör gällande. Nackdelen med att boken består av äldre texter har redan nämnts – trots att *Passionerad läsning* syftar till att se bortom bokpärmar förblir den på sätt och vis ganska bunden vid dem. Förutom digitala gemenskaper av olika slag hade ljudbokslyssning passat väl som empiriskt exempel för Persson, då det ju handlar om en distraherad form av läsning där utopiska begär om social samvaro (manifesterade i form av Stefan Sauk som viskar dig i örat) är av avgörande betydelse. En annan sak som triggar mig är de tidigare nämnda referenserna till det Persson kallar för den ”litterära bedömningsmakten” (s. 80) eller de ”tradi-

tionella smakdomarna” (s. 92). Jag är rätt säker på att dessa – vilka de nu är – i slutändan värnar mer om litteraturens egenvärden än vad genomkommercialiserade författarevents och livsstilmagasin gör.

Men nu faller jag ju in i det kritiska modus som Persson också brottas med. Jag är helt enig med Persson om att så länge ideologi finns så finns det ett behov av ideologikritik (s. 70), samtidigt som man litteraturdidaktiskt sett behöver fundera kring vad som faktiskt kan vara uppslukande, härligt och berikande med läsning. Och det är väl just genom att försöka hålla flera bollar i luften samtidigt som man kan verka för en bred förståelse av litteraturdidaktik, en som präglas av öppenhet inför teoretisk och metodologisk mångfald. Persson erbjuder själv inga konkreta metoder eller instruktioner, men jag tilltalas mer av hans självupplevda uppluckring av gränserna mellan liv och litteratur än av tråkiga förmaningar om att skolelever måste lära sig skilja på faktiva och fiktiva läsarter. Förhoppningsvis kan *Passionerad läsning* fungera som inspiration när det handlar om att förmedla en stegrad livs- och litteraturkänsla i ett undervisningssammanhang, så att fler unga läsare kan få förmånen att drabbas av en bok på det sätt som Persson drabbades av *Ulysses* som tonåring: ”om litteraturen kunde vara detta kan den vara allt” (s. 224).

Gustav Borsgård

Johan Svedjedal, *Dä kvetter. Gustaf Fröding som student*. Bonniers. Stockholm, 2025.

Få svenska poeter har väckt så starka känslor som Gustaf Fröding. Under sin livstid lyckades han både uppröra och beröra. Allt sedan sedlighetsåtalet var intresset för hans person starkt, men de hårda tongångarna mildrades efterhand för att i slutet av hans levnad övergå i hyllningar.

Den första biografien över Fröding, *Gustaf Fröding. Ett utkast*, författades av utgivaren Ruben G:son Berg och utkom i Albert Bonniers förlags serie Svenskar, som en del av hyllningarna, lagom till femtioårsdagen 1910. Det är ett arbete på knappt 120 sidor som Berg senare beskriver som det ”på föga mer än fyra veckor skrivna lilla utkastet” (se förordet till den andra omarbetade och utökade upplagan 1918). Blott ett halvår senare kulminerade hyllningarna i samband med Frödings bortgång och den storslagna begravningen.

Under de följande decennierna utkom en rad av vad som skulle kunna betecknas som minnesskildringar: *Gustaf Fröding skildrad af Ida Bäckmann* (1913, omarbetad till *Gralssökaren* 1940), Mauritz Hellbergs *Frödingsminnen* (i sju upplagor bara under åren 1925–1935), Hjalmar Wallgrens *Gustaf Fröding och hans tankeliv. Hågkomster och intryck hos en gammal rumskamrat från skoltiden* (1936), Siri Fröding-Torgnys *Min kusin Gustaf Fröding* (1953) och den postumt utgivna *Och minns du Ali Baba... Cecilia Fröding berättar om sin bror* (1960, med inledning och kommentarer av Henry Olsson). De ger alla sin bild av personen Gustaf Fröding, men Hellbergs och Cecilia Frödings har fått en särställning då de anses ha stått skalden närmast. Tillsammans med intervjuer – inte minst med systern Hedda Fröding – brev och annat arkivmaterial, har de lagt grunden till bilden av skaldens liv och personlighet i kommande biografier.

Med Henry Olssons omkring 400 sidor långa *Fröding. Ett diktarporträtt* (1950) och John Landquists lika långa *Gustaf Fröding. En biografi* (1956, som omarbetades till *Gustaf Fröding. En levnadsteckning*, 1964) fick Frödingforskningen sina biografiska standardverk – samtidigt som intresset för genren som sådan kraftigt dalade, då den biografiska litteraturforskningen vid den här tiden ansågs ha spelat ut sin roll.

Efter en period av vad som kan beskrivas som ett genuint ointresse väcktes genren under 1990-talet ur sin Törnrosasömn och när Staffan Bergstens biografi *Gustaf Fröding* (1999) och Johan Cullbergs *Gustaf Fröding och kärleken. En psykologisk och psykiatrisk studie* (2004) utkom, var det i en tid med ett förnyat och påfallande starkt intresse för genren.

Inte minst har den produktive Johan Svedjedal bidragit till biografigenrens renässans, då han allt sedan slutet av 1990-talet med jämna mellanrum har försett läsarna med tegelstenstjocka biografier – inte sällan på omkring 700 sidor eller mer – över svenska litterära storheter som Birger Sjöberg (1999), Carl Jonas Love Almqvist (tre volymer 2007–2009), Karin Boye (2017), Harry Martinson (2023) samt en kollektivbiografi över Spektrum-gruppen (2011). Nu är turen kommen till Gustaf Fröding, men någon tegelsten är det knappast fråga om denna gång.

Svedjedals biografi *Då kvetter. Gustaf Fröding som student* (2025) är en liten och nätt volym där 87 korta, rubriklösa avsnitt samt slutnoter etc., ryms på omkring 300 sidor. När Svedjedal väljer

att gripa sig an Fröding, gör han alltså inte anspråk på att skriva en fullständig levnadsteckning av det slag han tidigare har presenterat. Tvärtom avgränsar han, enligt undertiteln, perioden han intresserar sig för till några få år av Frödings liv.

Anledningen till Svedjedals intresse för just studenttiden kan anas när han både i ett av de första, inledningsliknande, avsnitten och i sin ”Efterskrift” påpekar att Frödings år som student i Uppsala har fått allt mindre uppmärksamhet i de senare biografierna jämfört med de tidigare och att studenttiden därtill är en period i Frödings liv med begränsat källmaterial. Utöver Hellbergs ovan nämnda *Frödingsminnen* (1925) som länge varit den, med Svedjedals ord, ”ojämförligt viktigaste källan” (s. 231), utgörs materialet av ett fåtal brev från Fröding, övriga i kamratkretsens brev till Hellberg samt, med tveksam sanningshalt, några få studentikosa dikter av Fröding och hans senare tillkomna kåserier som publicerats i *Karlstads-Tidningen*.

Det kan knappast vara en tillfällighet att Svedjedals biografi utkommer exakt hundra år efter Hellbergs och på samma förlag, Albert Bonniers, som också var Frödings eget. Med sin bok tar Svedjedal upp Hellbergs kastade (eller kanske snarare bortglömda?) handske. Finns det manne mer att berätta om Frödings studenttid? Kan bilden av den unge Fröding, som bland andra Hellberg etablerade, fördjupas? Finns det rentav outnyttjat material i arkiven som kan kasta ytterligare ljus över denna period i Frödings liv? Ja, är det någon som kan hitta det är det väl en arkivforskare som Svedjedal.

Tidigare biografier omnämner Frödings studenttid i Uppsala med ord som ”fiaskot”, ”misslyckandet” och ”nederlaget”. Dag Nordmark uttrycker sig inte lika starkt i *Frödings förvandlingar. Historien om ett författarskap* (2015), men menar ändå: ”Frödings universitetsstudier blev inte framgångsrika och öppnade inga karriärvägar.” (s. 16) Svedjedals syfte är att visa på motsatsen: att det var under studenttiden i Uppsala som Fröding formade sin författaridentitet och lade grunden till sin litterära karriär.

Tvärtemot vad undertiteln utlovar, begränsas inte biografien till Frödings tid i Uppsala. Efter de första fyra inledningsliknande avsnitten följer inte mindre än tretton avsnitt om Frödings skolar på Karlstads Högre Allmänna läroverk. Framställningen är huvudsakligen kronologisk, men med inskjutna avsnitt om släkten, familjen och hans sociala och ekonomiska arv – sådant som vanligen brukar inleda Frödingbiografierna.

Ären på läroverket i Karlstad var betydelsefulla för Fröding. Det var där han som femtonåring träffade Mauritz Hellberg, ”Maggan”, som han kom att ha en livslång vänskap med, men även Hjalmar Wallgren och andra kamrater. Både Hellberg och Wallgren stod Fröding nära under denna period och utgav, som ovan nämnts, varsin minnesskildring om honom efter hans död, vilka har präglat bilden av den unge Fröding i senare biografier.

Det var även under tiden på läroverket som Fröding utvecklade sitt alter ego, rollfiguren Agust Kallsonn, kamratkretsens clown som grep varje tillfälle att driva med konventionerna – eller som Svedjedal så träffande uttrycker det: ”en ständig estradör i vardagen” (s. 21). Till det som Fröding också utvecklade under dessa år, hör en osund alkoholkonsumtion och vanan att umgås med sexuellt lättillgängliga flickor. Eftersom Fröding helst bara läste det som intresserade honom fick han gå om vissa terminer, men våren 1880 fick han till sist sin mogenhetsexamen. När det sedan var dags för Uppsala var det samma bekantskapskrets som på läroverket i Karlstad som blev hans umgänge. Etablerade roller och vanor följde med.

Tretton avsnitt om läroverkstiden kan tyckas som orimligt många i förhållande till det som undertiteln pekar ut som bokens fokus, studenttiden, samtidigt som de ger en nödvändig bakgrund för att förstå det sociala sammanhang som Fröding kom att befinna sig i som student. Så här långt i läsningen tycks undertiteln ”Gustaf Fröding som skolgosse och student” som ett rimligare alternativ.

Frödings studenttid i Uppsala sträckte sig över fem år, från höstterminen 1880 till och med vårterminen 1883 samt en sista och sjunde termin våren 1885. Huvuddelen av Svedjedals bok, omkring femtiosex avsnitt, behandlar denna period. De vanliga historierna från myten om Frödings studentår finns förstås med, som exempelvis släktens förhoppningar som endast resulterade i en enda genomförd tentamen (någon tentamensbok finns dock inte bevarad) och blecklådan full med ärvda pengar som först polletterades under tågresan från hemstaden för att därefter komma att fungera som en öppen bank för kamraterna att fritt låna eller ta för sig ur.

Som Svedjedal inledningsvis påpekar var Fröding varken ett föredöme gällande studieflit, nykterhet eller kvinnosyn och det är just dessa tre ting, studierna (eller snarare självstudierna), alkoholen och kvinnorna, som Frödings hela studenttillvaro tycks handla om. I stället för att läsa kurslitteratur läste Fröding snarare för bildningens skull, bland

annat skönlitteratur av Byron och samtida norska och danska författare, och i stället för att gå på föreläsningar besökte han krogen och bordellen. Allt detta är väl känt sedan tidigare, bland annat genom breven, Hellbergs bok och, om man så vill, hans dikter och kåserier.

För att fördjupa bilden av Frödings studietid använder sig Svedjedal av sällan nyttjade källor ur universitets-, nations- och studentföreningsarkiv, däribland nationens inskrivningsmatriklar, samt ett för Frödingforskningen nytt och tidigare outnyttjat material där nationskamraten Emil Sundbergs otryckta och föga kända kollektivbiografi över *1880 års Karlstadsstudenter – Genealogiska och biografiska anteckningar* (1942) ger förstahandsuppgifter om Fröding och hans kamraters bakgrund, studietid, eventuella examen och vidare yrkeskarriär.

För att ytterligare visa vilken palett av möjligheter som stod en student som Fröding till buds i lärdomsstaden under den här tiden använder Svedjedal även studentmemoarer och skönlitterärt material i form av studentromaner från tiden. I de avsnitt som då och då bryter det kronologiska berättandet låter Svedjedal beskrivningarna av den från universitetets sida hopplöst oorganiserade studietillvaron samt stadens krog- och bordellverksamhet, breda ut sig. Hur studenterna kunde förbereda sig inför en tentamen och hur det gick till att tentera för en professor reds ut, liksom vilka serveringsställen och bordeller som fanns att tillgå, var de var belägna, vilken alkohol som serverades och vad den kostade. Här finns även avsnitt som fokuserar på samtidens sexualmoral och på studentromaner som skildrar prostitutionen i staden. Allt sammantaget gör att Svedjedals biografi lyckas ge en mer detaljrik bild av studentmiljön i Uppsala under denna tid jämfört med de tidigare.

När Fröding hade spenderat sammanlagt sju terminer i Uppsala utan några särskilda studieresultat var såväl pengarna som släktens vilja att hjälpa till slut och han fick återvända hem till Värmland. Något misslyckande var det dock inte fråga om, menar Svedjedal, eftersom Fröding inte ens försökte.

Resonemanget kan kopplas till biografins titel, *Dä kvetter* (värmländskt uttal av ”det kvittar”), som har hämtats från Agust Kallsonns motto i dikten med samma namn. Dikten skildrar bland annat ett misslyckat tentamensförsök och är en av många som Fröding skrev under den mellanperiod han vistades i Värmland innan han reste till Uppsala för sin sista termin. Mottot, som användes återkommande av Fröding även i andra sammanhang, kan

fungera som en skyddande besvärjelse som neutraliserar ett nederlag; den som har gett upp något och inte bryr sig om det, kan inte göras svag genom att fräntas det.

Hur menar då Svedjedal att Fröding gick till väga för att forma sin författaridentitet och lägga grunden till sin litterära karriär i en miljö som denna? Jo, genom att så grovt missköta sina studier att en examen var fullständigt utom räckhåll kunde Fröding undkomma en utstakad framtid i ett, för hans samhällsklass, förväntat yrke. Därmed skulle en av få möjligheter som återstod för honom vara att bli författare. Svedjedal visar att för blivande författare kunde vägen till en karriär antingen gå via en akademisk examen, eller via självstudier följt av arbete som yrkesskribent inom tidningsvärlden, en så kallad litteratör.

Vad gäller frågan om hur medvetet detta var från Fröding sida vill Svedjedal inte gå så långt som att kalla det för en ”medveten karriärplanering” (s. 14), samtidigt som han, möjligen lite motsägelsefullt, menar att Fröding förstas kände till hur samhället fungerade och ”gjorde vad han behövde för att slippa undan en livstidsdom till adjunkt, lektor eller häradskskrivare” (s. 14). Det är ett spännande, nytt och kanske lite provocerande resonemang!

Att lämna Uppsala utan examen var dock inget unikt, det gjorde hälften av Frödings kull från läroverket i Karlstad, visar Svedjedal. Det var heller inget hinder för att få en bra yrkeskarriär, även om de utan examen inte fick lika höga tjänster som de med examen. Varför detta inte kunde vara en möjlighet också för Fröding hade Svedjedal kunnat ha varit lite tydligare med. Handlade det även om hans sociala klass, eller enbart om det faktum att han, mer eller mindre medvetet, saboterade alla möjligheter att framstå som anställningsbar?

Efter att Fröding lämnat studentåren i Uppsala bakom sig och Svedjedal redovisat de forna klasskamraternas vidare karriärer kunde boken ha slutat, men ännu återstår sexton avsnitt. Även i denna ände spränger alltså Svedjedal undertitelns ram och det är mycket som ska rymmas i de återstående avsnitten visar det sig. Denna tredje och sista del handlar om hur Fröding halkade in på den litterära banan genom att först bli litteratör och sedan etablerad författare, innan han slutligen begravs som hyllad skald.

Förutom att denna del inte tillför något till bilden av Fröding som student, framstår den som något av en ”snabbspolning” genom Frödings hela återstående liv och karriär som inte riktigt gör nå-

got av dem rättvisa, samtidigt som detaljrikedomen gällande vissa enskildheter i denna annars så komprimerade del framstår som omotiverad. Titlen på *Karlstads-Tidningen*, sjukhusvistelserna, diktsamlingarna, sedlighetsåtalet och den sista tiden på Gröndal hastar förbi i ett rasande tempo, samtidigt som läsaren kan finna sig bli stående en god stund och stirra ned i Albert Bonniers förlags upplageböcker eller lådorna med matleveranser till Gröndal.

Att återstoden av Frödings liv blott får drygt tio sidor mer utrymme än de fem åren på läroverket i Karlstad gör att den litterära karriären framstår som lite av ett efterspel till studentåren. Det är synd! Särskilt som Svedjedal är en författare som man gärna läser mer av!

Bokens utformning är vacker och språket en njutning – Svedjedal är ju en omvittnat god stilist. En detalj som ramar in den kronologiska framställningen av Frödings liv är att det femte avsnittet (efter de fyra inledningsavsnitten) börjar med ordet ”Femtonåringen” (s. 14) samtidigt som det sista avsnittets slutord är ”skald” (s. 229). I ljuset av det kanske en mer rättvisande undertitel hade varit ”Gustaf Frödings väg från skolgosse till skald”?

Eller kan man våga hoppas på att det blir arbetsnamnet på en ny Frödingbiografi – helst i tegelstensformat – av Svedjedal? En där de två första delarna av *Dä kvetter* kan få vara oförändrade, men där den sista delen byggs ut så att hela Frödings liv och karriär görs rättvisa? Det är nu längesedan Frödingforskningen fick en ny fullständig biografi över Fröding och vem vore bättre lämpad att skriva den än Johan Svedjedal?

Eva Jonsson

Sten Wistrand, *Dramaanalys. Form och funktion i dramatik och film*. Gleerups. Malmö 2025.

Min första kontakt med dramatikanalys var 1982 när jag var ny student i Litteraturvetenskap vid Lunds universitet. Då fanns Göran Lindströms *Att läsa dramatik* (1969, 1978) på litteraturlistan. Mitt exemplar av boken blev full av understrykningar. Efter det att jag själv börjat undervisa i dramatikanalys kom ytterligare böcker i ämnet. Richard Barks *Dramat i din föreställning. Från Aischylos till Weiss* (1993) fick mig att uppmuntra studenterna till att läsa dramaten med tanke på hur olika en replik kunde betonas och hur detta tillsammans med scen- och spelplanvisningar gav olika